Rusya - Ukrayna Savaşı Çatışma ve Çözüm Perspektifi

SESA Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Direktörlüğü

Analiz

SESA Enstitüsü

Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Enstitüsü

Institude of Social Economic and Political Research

Rusya - Ukrayna Savaşı Çatışma ve Çözüm Perspektifi

SESA Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Direktörlüğü
https://sesa.org.tr/

Krizden Savaşa

- Ukrayna, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile birlikte bağımsızlığına kavuştu. Bu süreç Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Parlamentosu'nun 24 Ağustos 1991'de ülkenin bağımsızlığını ilan eden belgeyi onaylamasıyla başladı.
- Aralık 1991'de yapılan Ukrayna referandumunun sonuçları, Ukrayna'nın bağımsızlığı fikrine halk nezdinde ezici bir destek olduğunu ortaya koydu (referanduma katılanların yüzde 90'ından fazlası bağımsızlık lehinde oy kullandı).
- Yine aynı tarihsel konjontürde (8 Aralık 1991 tarihinde) Minsk'te, Belarus, Rusya ve Ukrayna devlet başkanları tarafından Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) Kurulmasına İlişkin Anlaşma imzalanmıştır.

- Ukrayna, 2014 yılının Mart ayında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra topluluktan ayrıldı.
- Anne tarafından Rus olan Viktor Yanukoviç, Donbass bölgesi Valisi iken 2004 yılında Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymuştu. ikinci tur seçimlerini kazanmasına karşı başlayan protesto (Turuncu Devrim) gösterileri sonrası eski Başbakan Viktor Yuşçenko Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturdu.
- 2010 seçimlerinde Turuncu Devrimin liderlerinden olan Başbakan Timoşenko'yu yenerek Viktor Yanukoviç cumhurbaşkanı seçildi. Yanukoviç, AB ortaklık anlaşmasını reddederek, bunun yerine bir Rus kredi kurtarma paketini ve Rusya ile daha yakın ilişkileri sürdürmeyi tercih etti. Bunun üzerine tekrar gösteriler başladı. Protesto gösterileri Ocak 2014'te sokak çatışmalarına yol açtı. 2014'te Yanukoviç, suikast girişimi sonrası Rusya'ya kaçtı. 22 Şubat 2014'te Ukrayna parlamentosu, Yanukoviç'i görevden almak için oy kullandı. iki gün sonra, Yanukoviç'i "sivilleri toplu olarak öldürmekle" suçlayarak tutuklama emri çıkardı. 24 Ocak 2019'da bir Ukrayna mahkemesi tarafından vatana ihanetten gıyaben on üç yıl hapis cezasına çarptırıldı.
- Ukrayna 2014 Kırım ilhaki sonrası NATO ile işbirliğini güçlendirme ve AB'ye tam üyelik yönünde politikalara öncelik verdi. Rusya dilinin yasaklanması. Kilise Birliğine son verilmesi taraflar arasında gerginliği artırdı.

Rusya’nın Temel Talepleri ve Politikaları

- Rusya’nın kadim devlet geleneği bazı temel değerler üzerine inşa edilmiştir. Rusçuluk, Ortadoksluk (Roma ve Bizansı’n devamı) ve Otoriterizm (Cengiz Han, Cuci Han ve Batu Han ve ardılı devletlerin yönetim geleneği)
- Rusya’nın Ukrayna ile olan sınırlarını gözden geçirme hakkını saklı tutma talebi
- SSCB’nin dağılmasından sonra Rusya’nın Ukrayna'nın doğu ve güney oblastları ile 1954 yılında Rusya'dan Ukrayna'ya devredilen Kırım Yarımadası üzerinde hak talebi: 29 Ağustos’ta Rusya Devlet Başkanı sözcüsü Pavel Voshchanov, Ukrayna SSCB'den ayrılırsa, Rusya'nın Ukrayna ile olan sınırlarını gözden geçirme hakkını saklı tutacağını açıkladı. Aslında, yeni Rus yetkilileri, komünist rejim döneminde yoğun bir Ruslaştırma sürecinden geçen Ukrayna'nın doğu ve güney oblastları ile 1954 yılında Rusya'dan Ukrayna'ya devredilen Kırım Yarımadası üzerinde hak iddia ettiler.
- Rusya tarihyazımında Sivastopol’ün “Rus zafer şehri” olarak mitleştirilmesi: Rusya’nın Kırım ve Sivastopol üzerindeki tüm iddialarının temelini, Sivastopol’ün yalnızca Ruslara ait bir şehir olduğu yönündeki mit oluşturur; bu şehir “Rus zaferinin kenti”, Rus donanmasının ve Rusya’nın görkemli geçmişinin simgesi olarak görülür. Rus politik elitleri için Rusya’nın Kırım’daki geşmişi, doğrudan donanmanın tarihiyle ve dolayısıyla Kırım’da ana üs işlevi gören Sivastopol’ün tarihiyle yakından bağlantılıdır. Bu yönüyle Sivastopol miti, Rus mitolojisinde yeni bir türü temsil eder; çarların 18. ve 19. yüzyıllarda elde ettiği yeni imparatorluk topraklarının savunulmasını meşrulaştıran ve yücelten bir anlayışı içerir.
- Modern Rus ulusal mitolojisinde mekansallaştırılan hafızalar: 19. Yüzyılın başlarında otokrasi, Ortodoksluk ve milliyetçilik üçlüsünden oluşan “resmî milliyetçilik teorisi”nin formüle edilmeye başlanması,
- Ukrayna’daki yönetimlerin Rusya ve Rus dili karşıtı bir ulus inşa projesini desteklemekte,
- NATO, AB gibi Rusya karşıtı askeri ve siyasi bloklarla stratejik ittifak hedefi
- Rusya karşıtı siyasi figürlerin öne çıkartılması,
- Rus azınlıklara karşı saldırı ve hak ihlalleri.

Moskova-Kiew Kutsal İttifakı

- Doğu Avrupa kökenli Rurik Hanedanı (Rusça: Рю́риковичи, Ryurikoviçi, Ukraynaca: Рю́риковичі, Beyaz Rusça: Ру́рыковичи), tarihsel anlatımlara göre 860’lı yıllarda Rusları bir çatı altında birleştirerek önce Kiew knezliği ve daha sonra Moskova knezliğini bir çatı altında birleştirerek Rusların tarih sahnesine çıkartmıştır. Rus tarihinde Kiew ilk siyasi ve askeri yapı olarak öne çıkmakta ve Kiew’in ardından Rurik Hanedanları Moskova Kiezliini kurmuşlardır.
- 1385'te "Krevo Birliği"nin kurulmasıyla Litvanya ile Lehistan birleşti. Ukrayna, Litvanya ile Lehistan Devleti'nin hâkimiyetine girdi. Katolikliğin zorla yayılmaya

çalışılması ve Lehistan'ın Kırım Tatarları'nın akınlarına karşı bölgeyi koruyamamaları, bölgede yaşayan Kazaklar'ın "hatman" adı verilen seçilmiş liderlerinin yönetimi altında toplanmalarına sebep oldu. Kazak lideri Hmelnitski, Lehistan'ı mağlup edip Kiev'i aldı.

- Hmelnitski, 1654'teki Pereslav Antlaşması ile Ukrayna'yı Moskova hâkimiyetine soktu. Zaporog Kazakları özerk olarak Moskova'nın hâkimiyetinde yaşadılar. Bazen Osmanlı, Lehistan ve Rusya arasında yer değiştirmesine karşın, Karlofça Anlaşması ile Batı Ukrayna Lehlere kalmıştır. 1764'te II. Katerina hatmanlık unvanının kullanımını yasakladı ve Ukrayna ile Rusya'yı tek çatı altında birleştirdiğini ilân etti. 1775'te Zaporog Kazakları'nın merkezi Seç, tahrip edildi. 1786'da Ukrayna ulusal kilisesi kapatıldı.
- Polonya'nın Üçüncü Bölünmesiyle (1795) Sağ Banka Ukrayna, Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edildi. Daha sonra Rus yayılmacılığı Batıya doğru genişledi.
- I. ve II. Dünya Savaşlarında Moskova Ukrayna topraklarını işgalden kurtardı ve yeni bölgeleri Kiew'e bırakarak sınırlarını genişletti.

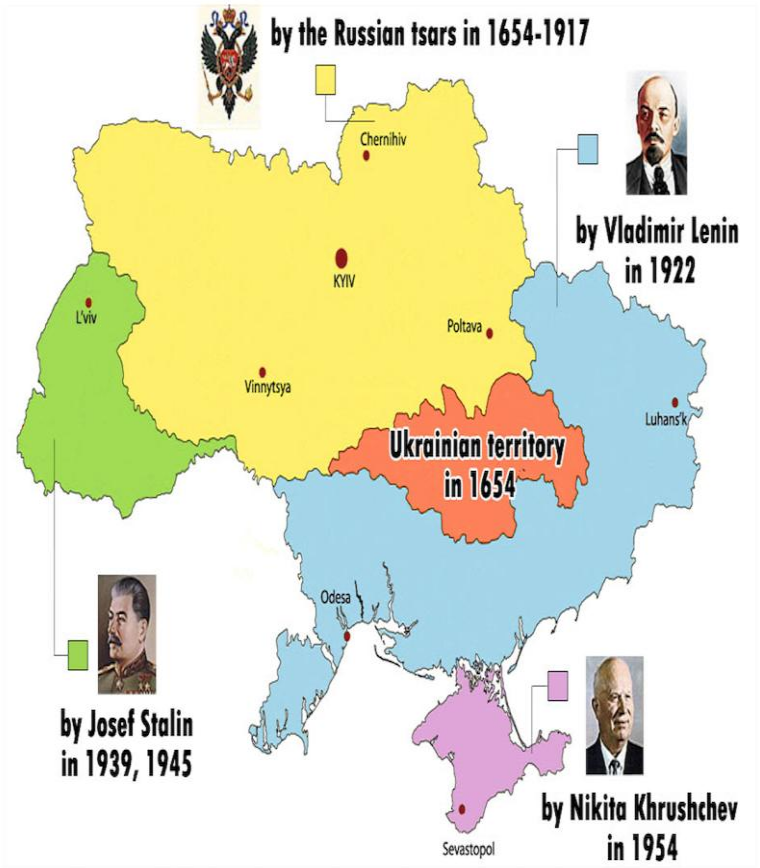
Slavların Ukrayna'daki Varlıkları

- Tarihi kaynaklara göre ilk Slav siyasi varlığı Kiev Knezliği veya Kiev Dükalığı ile başlamıştır. Vareg prensi Rurik tarafından kurulan Rurik Hanedanı'nın hükümdarlığı altında 9. yüzyılın sonlarından 13. yüzyılın ortalarına kadar bazen bağımsız bazen de vassal olarak var olmuştur. Bu siyasi varlık Belarus, Rusya ve Ukrayna'nın atası sayılır.
- Kiev Knezliği 907, 941'de ve 944'te olmak üzere üç kez İstanbul'u kuşattılar. Bizans İmparatoru VII. Konstantin ile bir antlaşma yapılıp, Kievliler'in Karadeniz'deki seyrüsefer hakkı garanti altına alındı. 945'te Kiev Knezliği tahtına oturan Sviatoslav İgorevich, bugün hem Ruslar'ın hem Ukraynalılar'ın ataları olarak kabul edilmektedir.
- Rus tarihinde en önemli isimlerden biri de 980'de tahta çıkan Büyük Vladimir'dir. Vladimir, İtil-Volga Bulgarları ve Hazarlar'ı mağlup ettikten sonra Karadeniz kıyılarını aldı. Bizans İmparatoru ile yapılan anlaşma kapsamında İmparatorun kızı Anna'yı Büyük Vladimir'in Hıristiyan olması şartıyla ile evlenmesi ve Rusların Bizans'la akrabalık bağı kurması kararlaştırıldı. Doğu Slavları kısa sürede Ortodoks Hıristiyanlığı benimsediler.
- Altun Orda devleti Aralık 1240'ta Ukrayna steplerine inilerek bölgenin en büyük knezliği olan Kiev'i ele geçirdi. Böylelikle Rus siyasi varlığına son verildi.

Polonya'nın 3. kez parçalanması, Ukrayna'nın Modern Sınırları

4

Tartışmalı Bölgeler

Donbass Bölgesi

- 1918'in başlarında, Donetsk-Krivoy Rog Sovyet Cumhuriyeti ilan edildi. Genç Cumhuriyet yöneticileri kurulan SSCB'ye katılma başvurusunda bulundu. Cumhuriyetin liderleriyle yaptığı görüşmede Vladimir Lenin, onların Sovyet Ukrayna'sının bir parçası olarak hareket etmelerinde ısrar etti. 15 Mart 1918'de Rusya Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi, Donetsk Havzası da dahil olmak üzere Ukrayna Sovyetler Kongresi'ne delegelerin gönderilmesini ve kongrede "tüm Ukrayna için bir hükümet" oluşturulmasını kabul etti. Donetsk-Krivoy Rog Sovyet Cumhuriyeti toprakları daha sonra Ukrayna'nın güneydoğusundaki bölgelerin çoğunu oluşturdu ve Ukrayna SSCB içinde kaldı. Bölgenin nüfusu Ruslardan oluşmaktadır.

- Ancak 1991 sonrası Kiew yönetimiyle gerginlikler yaşandı. 2014'de Merkezi güçlerle yaşanan çatışmalara Rusya'da müdahil oldu. Donetsk-Krivoy Rog Sovyet Cumhuriyeti, Donetsk'teki savaş sırasında (2014'te başladı), Donetsk Halk Cumhuriyeti'nin (DPR) yasama organı, 5 Şubat 2015'te kendisini Donetsk-Krivoy Rog Sovyet'in halefi ilan eden bir muhtıra kabul ettiğini ilan etti.

Besarabya, Kırım ve Karpat

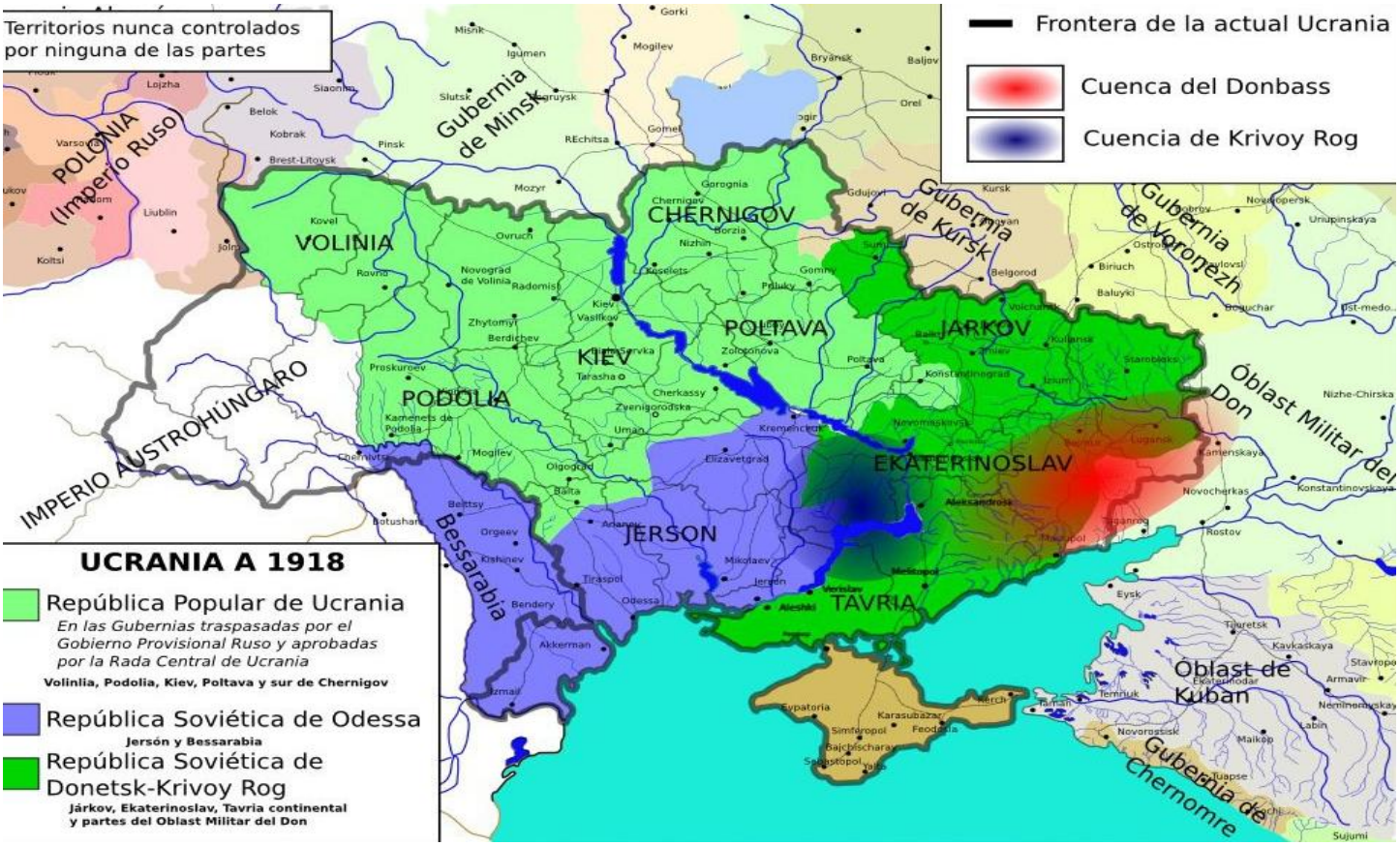
- 1939'da SSCB, Polonya tarafından daha önce ele geçirilen Batı Ukrayna toprakları geri aldı. Bunların büyük bir kısmı Sovyet Ukrayna'sının bir parçası oldu. 1940'ta Ukrayna SSCB, 1918'den beri Romanya toprağı olan Besarabya'nın bir kısmını ve Kuzey Bukovina'yı bünyesine kattı. 1948 yılında Karadeniz'deki Zmeyiniy Adası (Yılan Adası) Ukrayna'nın bir parçası oldu.

- Çarlık Rusya ve Sovyetler Birliği döneminde Moskova yönetiminde olan Kırım Yarımadası, 1954 yılında Sovyet lider Nikita Kruşçev tarafından Ukrayna'ya bağlanmıştır. Kruşçev, Rus hakimiyeti altına girişinin 300'üncü yıldönümünde Kırım'ı hediye olarak Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'ne hediye etmiştir. 1991 yılında yapılan referandum ile 'özerk cumhuriyet' statüsünü almıştır ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra da Ukrayna'ya bağlı özerk yapı olarak varlığını sürdürmüştür.

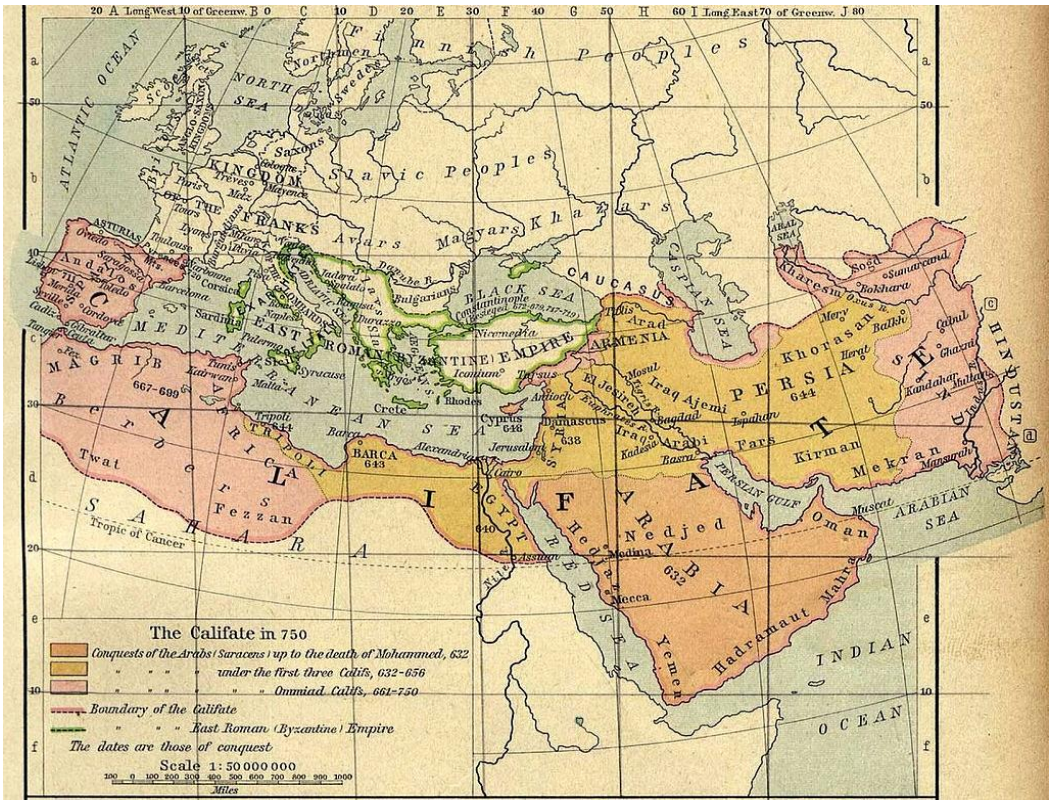
- Avusturya-Macaristan'ın dağılmasından sonra Çekoslovakya'nın bir parçası haline gelen Karpat Ruthenia Sovyet birlikleri tarafından kurtarılmasından sonra, bölgenin Ortodoks nüfusunun kongresi, Karpat Ruthenia'nın Rusya SSCB'ne veya ayrı bir Karpat cumhuriyeti katılmak için referanduma gitti. SSCB yönetimi 1945 yazında Karpat'ı da Ukrayna'ya bağladı.

- **Rusya yukarıda sayılan tüm bölgelerin tarihsel olarak Ukrayna'ya ait olmadığını Moskova'nın savaşlarla buraları aldığını ancak SSCB yöneticilerinin dostluk göstergesi olarak bu toprakları Ukrayna'ya bıraktığını öne sürmektedir.**

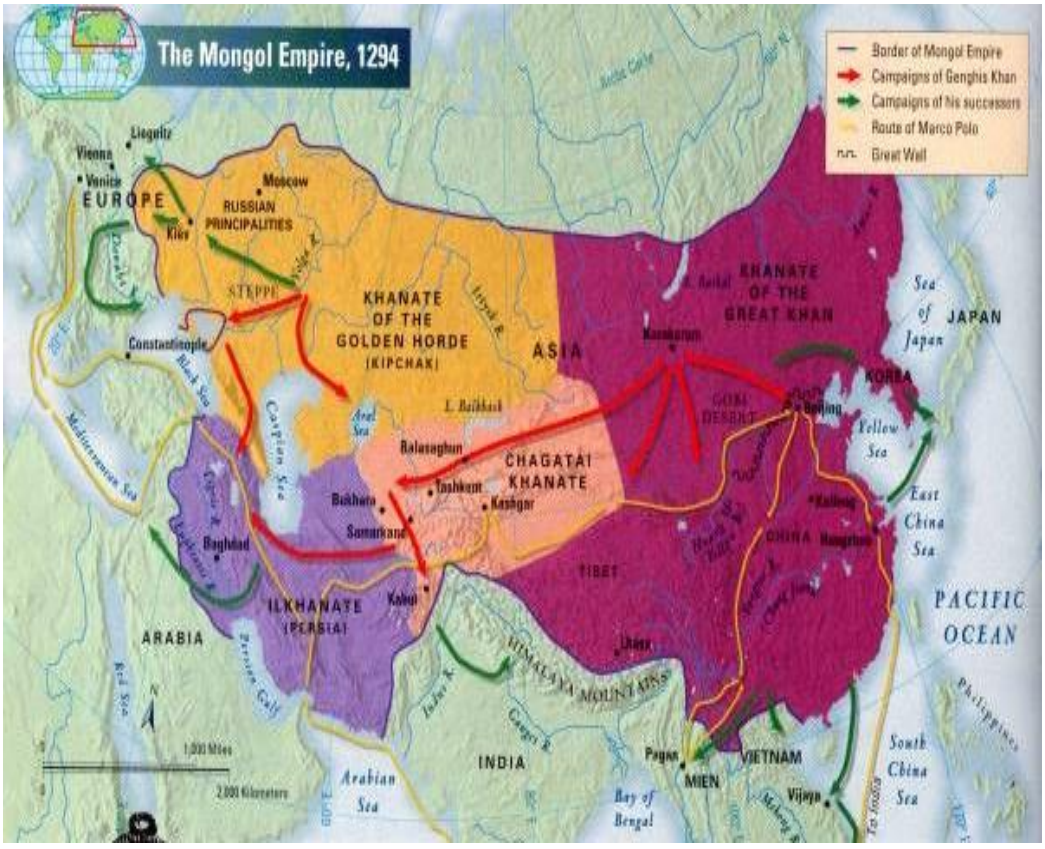
Donbass ve Odessa, 1918

Hazar Devleti 650-985

Altun Orda De.1294-1502

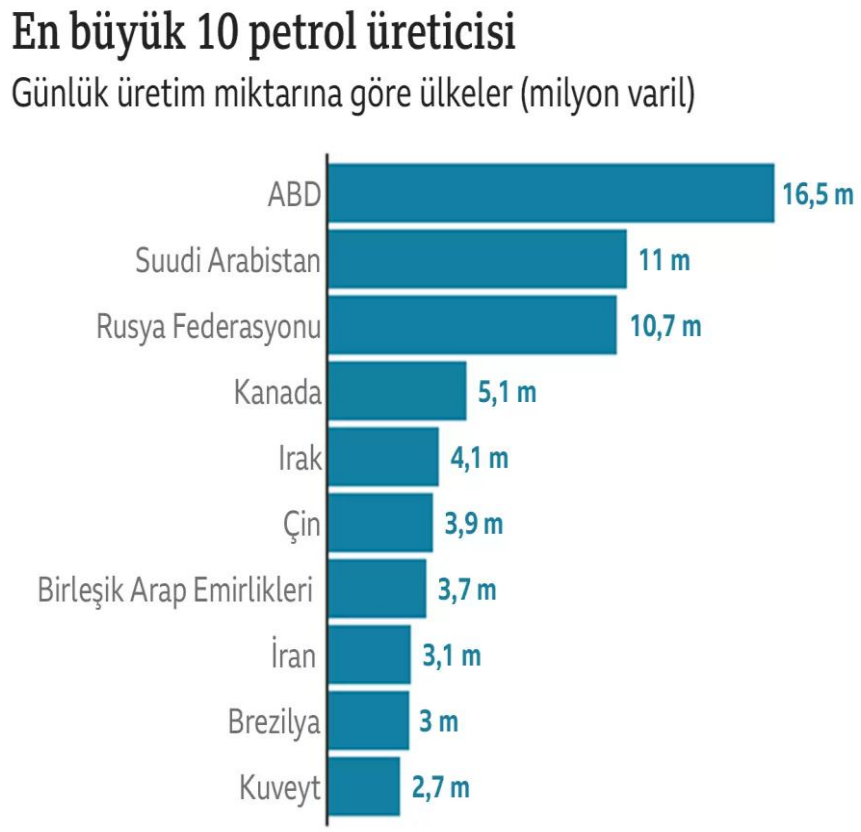
1699 Karlofça Anlaşması

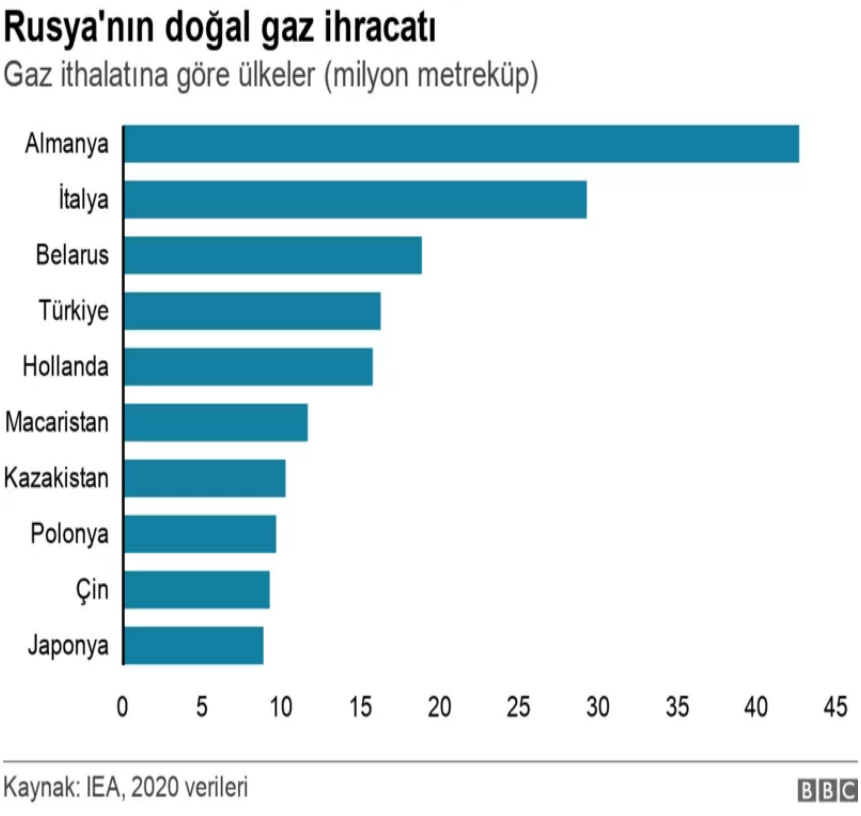

1774 Küçük kaynarca 1774

Rusya'nın Enerji Kapasitesi

AB Enerji İhtiyacı

- Günümüzde AB içerisinde tüketilen petrolün yaklaşık %80'i ithal edilmektedir. AB'nin ithal doğal gaz kaynaklarına olan bağımlılığı ise %55'in üzerindedir. Artan tüketime karşılık AB'nin enerji üretimi de sürekli düşmektedir. Komisyon raporlarında, 2030 yılında AB'nin toplam petrol üretiminin %73 ve doğal gaz üretimin de %59 düşeceği ifade edilmektedir. Buna karşın AB'nin ithal petrol kaynaklarına olan bağımlılığının 2030 yılında %94'e ve doğal gaz kaynaklarına olan bağımlılığının da %84'e çıkacağı öngörülmektedir.
- Dünya rezervinin yaklaşık %27'sini elinde bulunduran Rusya, sahip olduğu yaklaşık 48 trilyon metre küp ile dünyanın en fazla doğal gaz rezervine sahip ülkesidir.27 üyeli AB'nin doğal gaz rezervi yalnızca 5 trilyon metre küp'tür.
- Örneğin petrolde Rus kaynaklarına bağımlılık Hırvatistan'da %84, Slovakya'da %82, Polonya'da %77, Almanya'da %26 ve İtalya'da %18'dir. Rusya AB'nin petrol ithalatının yaklaşık %30'unu tek başına karşılamaktadır. Rusya, Avrupa'ya doğal gaz ihraç eden ülkeler arasında yıllara göre değişmekle birlikte %40-50 gibi bir oranla birinci sırada yer almakta. Doğal gazda dışa bağımlılık Fransa'da %98, Almanya'da %81, İtalya'da %85, Finlandiya'da %100, Polonya'da %70'tir.
- Doğal gazda Rus kaynaklarına bağımlılık Finlandiya ve Estonya'da %100 iken Çek Cumhuriyeti'nde %70, Avusturya'da %74, Fransa'da %26, Almanya'da %39, Polonya'da %50 ve İtalya'da %30' oranındadır.